

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР

ЛЕКЦІЇ

Опорні конспекти з предмета "Європейський вибір"

Лекція № 1-2

Розширення ЄС в 70-80-х роках. План Вернера

Втрати України від розширення ЄС, за деякими оцінками, можуть досягти 1 млрд. євро. Йдеться про очікувані значні випробування українських експортерів через невідповідність розмірів української квоти на різну продукцію і можливостей українських підприємств. Так, щорічна квота на постачання на ринки Євросоюзу продукції гірничо-металургійного комплексу становила 180 тис. т. Водночас загальні обсяги постачання споживачам у десяти країнах — нових учасників ЄС — становлять близько 1 млн. т на рік. Лише споживачам Польщі українські виробники відвантажують продукції майже в чотири рази більше. Внаслідок розширення ЄС українські підприємці можуть втратити щорічно 200—300 млн. євро. Особливо відчутним для українського експорту може стати втрата ринків країн Балтії. Внаслідок цього найбільших збитків зазнають легка, переробна та харчова промисловості України, а також машинобудування. З набуттям країнами Балтії статусу членів Європейського Союзу можуть змінитися й параметри відносин України з цими державами (передусім це стосується питань експортно-імпортних операцій), оскільки Україна мала з ними угоди про вільну торгівлю, що втратили чинність із набуттям членства в ЄС. Як наслідок, експорт до цього регіону скоротиться на 15—20 %, що також викликає певне занепокоєння.

У зв'язку з зазначеним Україна запропонувала Євросоюзу компенсувати очікувані збитки, але її пропозиції наštовхнулися на негативне сприйняття. Як наголошували європейські чиновники, Україна загалом виграє від розширення Союзу. На їхню думку, немає юридичних підстав для компенсації. Більше того, оскільки Україна ще не є членом СОТ, то згідно з Генеральною угодою щодо тарифів і торгівлі вона не має права на компенсації. Представники ЄС впевнені, що Україна не зазнає значних втрат: адже, на їхнє переконання, тарифи на українську продукцію в країнах ЄС загалом зменшаться з 9 % до 4 % і завдяки цьому збалансують втрати України. В ЄС вважають, що Україні доцільніше погодитися з пропозиціями, тому що Євросоюз на даному етапі не може запропонувати іншого. При цьому офіційні представники ЄС посилаються на політику України щодо Єдиного економічного простору СНД, яку розглядають як своєрідну стратегію на протипагу концепції "Ширша Європа" без України. Цей факт іще раз підтвердив, наскільки важливим для України є якнайшвидше здобуття членства в СОТ.

До основних викликів, що постають перед Україною у зв'язку з розширенням ЄС, додамо: серйозне ускладнення умов перетину кордону; гальмування

динаміки товарообігу; поширення дії Угоди про партнерство та співробітництво (основний документ, що регулює відносини України з ЄС) на нові країни-члени; проблеми з укладенням угоди про реадмісію.

Подальше бачення майбутнього Європи і місця в ній України ЄС визначив у двох документах, розроблених Європейською комісією: "Розширена Європа — сусідні країни: нова структура відносин з нашими східними і південними сусідами" від 11 березня 2003 р. і "Про основи нового інструменту для сусідства"

В плані Вернера провозглашалось, что «в 1980 году граждане шестерки будут жить в условиях полного экономического и валютного союза». (Напоминает утверждение Н.С.Хрущева о грядущем коммунизме в СССР в 1980 году).

В плані передполагалось:

- 1) введение окончательной и не подлежащей пересмотру конвертации национальных валют;
- 2) осуществление полной либерализации движения капитала;
- 3) установление твердых соотношений валютных паритетов вплоть до замены национальных валют единой валютой.

Ахиллесова пята плану Вернера – поклонение доллару. Но в августе 1971 года правительство США отменило золотой стандарт доллара. Возникшая нестабильность на валютных рынках потребовала от «шестерки» европейских государств принятия экстремальных мер. В марте 1972 года для валют стран «шестерки» была введена система так называемой «змеи внутри туннеля»: система согласованных колебаний валют в довольно узких пределах по отношению к доллару. Эта довольно разумная идея не оказалась плодотворной. Первый энергетический кризис 1973 года, высокие и неодинаковые инфляционные ожидания в странах «шестерки» фактически похоронили план Вернера. План выполнить не удалось из-за серьезных разногласий между странами. Но была создана Еврокомиссия политического сотрудничества для добровольной координации внешней политики.

Лекція № 3-4 **На шляху до ЄС**

Європейський вибір України є природним та цілком закономірним. Такий вибір можна пояснити декількома факторами.

По-перше, це географічна та цивілізаційна близькість між Україною та Європою. Якою б не була банальною ця істина, але українці були, є і завжди будуть європейцями. Важко не погодитись із думкою Л.Д. Кучми під час його виступу в Берліні 5 липня 1995р., що "Україні не треба нікуди прямувати. Вона була, є і лишається там, де їй визначено історією і географією."

По-друге, історична традиція співпраці українців із іншими європейськими народами (Київська Русь 9-13ст., козацька Україна 15-17ст. та ін.)

По-третє, ймовірна нова "загроза зі Сходу" і, одночасно, "ідея повернення в Європу", що охопила посткомуністичні держави Центральної та Східної

Європи наприкінці 80-х – початку 90-х рр., виявилися каталізаторами процесу зближення Києва та Брюсселя. Цей фактор змусив спрямувати русло зовнішньої політики України із “дружніх обіймів Москви” в бік більш стриманих центрів європейської інтеграції: Брюсселя, Страсбурга і Люксембурга.

Водночас, Україна, як одна із засновниць СНД, виступає за розвиток найширших торговельно-економічних та інших зв'язків між країнами СНД на засадах суверенного партнерства, рівноправності і взаємовигоди. По-четверте, це “євростандарті” економічного процвітання, політичної стабільності, соціального благополуччя, демократії та особистої свободи громадянина. На фоні економічної кризи, корупції, організованої злочинності, політичної нестабільності і зубожіння основної маси народу України, “євростандарті” виступають більше ніж привабливими взірцями для наших співвітчизників і стимулами подальшої інтеграції України.

Наша держава, реформуючи свою економіку та законодавство і беручи широкомасштабну участь у загальноєвропейських справах для безпеки та стабільності на континенті, вже найближчим часом спроможна заявити про себе як про потужну європейську країну і, можливо, вступ України до ЄС не буде здаватись занадто віддаленим у часі або навіть чимось нереальним.

Лекція № 5

Маастрихтський договір та утворення ЄС

Договір про створення Європейського Союзу був підписаний 7 лютого 1992 р. в старовинному голландському місті Маастрихт. Процедура його ратифікації державами-членами, що була необхідною умовою вступу Договору в силу, зайняла досить великий проміжок часу. Пов'язано це з тим, що майже у всіх державах-членах Європейських співтовариств введення у дію цього Договору вимагало попереднього внесення змін до тексту національного основного закону. Проте, не дивлячись на всі складнощі, пов'язані з схваленням Договору про створення Європейського Союзу, він був одностайно ратифікований всіма державами-членами Європейських співтовариств і 1 листопада 1993 р. вступив в силу.

Маастрихтський договір визначає перш за все склад і структуру Європейського Союзу, його цілі і принципи. Згідно статті 1 цього Договору Союз створюється на основі Європейських співтовариств. Новими політиками і формами співпраці стали за Договором 1992 р. загальна зовнішня політика і політика безпеки, а також співпраця у сфері юстиції і внутрішніх справ.

Союз ставить своїм завданням збереження досягнень Співтовариств і на цій основі подальше просування до тіснішої і згуртованої взаємодії в економічному і соціальному розвитку, утвердження індивідуальності Союзу на міжнародній арені, захист прав і свобод людини та здійснення на цій основі співпраці у сфері юстиції і внутрішніх справ.

Таким чином, Європейський Союз включав як би три складові: по-перше, всі три існуючі Співтовариства; по-друге, спільну зовнішню політику і політику безпеки і, по-третє, співпраця поліцій і судів в кримінально-правовій сфері. **Маастрихтський договір** визначає основні цілі Союзу, маючи на увазі забезпечення більшої згуртованості народів і держав, що його утворюють. Союз характеризується не тільки як об'єднання держав, але і як союз народів держав-членів Союзу. Він передбачає забезпечення подальшого економічного і соціального прогресу шляхом створення простору без внутрішніх кордонів, побудову Економічного і валютного союзу (ЕВС) і введення єдиної європейської валюти. Створення Європейського Союзу покликане було також зміцнити його позиції на міжнародній арені, укріпивши одночасно безпеку держав, що входять в Союз, а також розповсюдити взаємодію держав Союзу на таку важливу сферу, як захист прав і свобод громадян, посиливши співпрацю правоохоронних органів. Найважливішим завданням Співтовариства проголошується побудова Економічного і валютного союзу. Дійсно, з 1 січня 1999 р. 11 держав-членів Європейського Союзу (з 15) ввели в дію нову валютну систему і нову валютну одиницю. Вже однієї цієї обставини було б цілком достатньо для того, щоб оцінити **Маастрихтський договір** і створення Європейського Союзу, як новий великий прорив на шляху європейської інтеграції.

Лекція № 6

Зміцнення прав та свобод людини

Як було зауважено, Розділ II Конституції України закріплює права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні. У юридично-навчальній літературі, існує декілька класифікацій конституційних прав і свобод, але суттєво вони не відрізняються. Таким чином, права та свободи людини і громадянина можна умовно поділити на декілька розділів (за сферами суспільного життя):

1. *Особисті права громадян України* – "це права, що передбачені для задоволення особистих потреб, інтересів людини". [5, стр.7]
2. *Політичні права* – "передбачені для забезпечення можливості участі в здійсненні народовладдя, участі в управлінні державними суспільними справами". [5, стр.7]
3. *Економічні права* – "використання їх дає можливість особистості реалізувати себе, отримати економічну незалежність через створення матеріальних і духовних благ та їх розподіл, задовольнити побутові чи інші потреби". [5, стр. 8]
4. *Соціальні та культурні права* – "надають можливість брати участь в розподілі матеріальних та суспільних благ, гарантують безпеку для життя і здоров'я, вільний шлях до духовних цінностей, передбачують можливість задоволення культурних потреб та їх розвитку". 5, стр 9]

Розглянемо вищенаведені права та свободи більш детальніше.

Особисті (або природні) права й свободи складають першооснову правового статусу людини і громадянина. Більшість із них мають абсолютний характер, тобто є не тільки невідчужуваними, а й не підлягають обмеженню. Ця група прав і свобод громадян забезпечує недопустимість посягання державних органів, громадських організацій, службових осіб на життя, здоров'я, свободу, честь і гідність людини та недопустимість свавільного позбавлення її життя. [3, стр. 426]

Встановлюючи межі й правила зовнішнього втручання в особисте життя людини, держава дбає про порядок, і заснований на суворому додержанні законів, норм моралі, правил співжиття. Водночас держава не відмовляється від тих чи інших заходів примусу щодо осіб, які порушують закони, норми моралі і принципи демократичного суспільства.

Захист прав людини здійснюється різними галузями права. Так, Кримінальний кодекс України передбачає конкретні міри покарання за небезпечні злочини, зокрема, за вбивство, тілесні пошкодження, пограбування, хуліганство тощо; Кодекс законів про працю України містить норми про охорону праці і техніку безпеки; Цивільний кодекс регулює питання, пов'язані з відшкодуванням збитків, заподіяних особі тощо.

"Серед досить численних громадянських прав і свобод умовно можна виділити дві основні групи: права і свободи, які захищають людину від свавілля з боку інших осіб, та права і свободи, які захищають людину від свавілля з боку держави". [3, стр. 436]

Перша група громадянських прав і свобод незначна, причому деякі з них містять юридичні гарантії від свавілля як з боку окремих осіб, так і держави водночас. До них належать: право людини на життя і повагу до її гідності; право на свободу і особисту недоторканність; право чинити опір насильству. Згідно з ідеями "правової держави" і "панування права", держава не тільки зобов'язана виконувати свої власні закони, а й не може допускати будь-яких актів свавілля відносно своїх громадян.

Ці ідеї втілені в конституційному праві, яке встановлює численні юридичні гарантії, що захищають особу від свавілля з боку держави та її органів. Передбачені гарантії реалізуються у таких правах і свободах, як недоторканність житла, таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, невтручання у сімейне й особисте життя тощо.

Лекція № 7

Розширення ЄС на Схід

Готуючи фінансові рамки діяльності Співтовариства, Європейська Комісія визначила, що країни Центральної та Східної Європи будуть готові до вступу вже до 2002 р. Саме тому, починаючи з цього року, у бюджеті

передбачаються гроші на це. У липні 1999 р. Комісія розподілила між кандидатами наявні „передвступні„ кошти, які мали допомогти країнам-кандидатам у підготовці до повного членства. Формально процес розширення розпочався в березні 1998 р. Першою групою країн-кандидатів були: Естонія, Польща, Словенія, Угорщина, Чехія та Кіпр . До другої належали: Болгарія, Латвія, Литва, Мальта, Словаччина та Румунія .

Процедура набуття членства є наступною:

8.1. Процес прийняття

Можливість прийняття певної країни до складу Європейських Співтовариств є передбачена в Статті 49 Договору про ЄС. Теоретично кожна країна може подати заявку на вступ до ЄС. Практика показує, що зацікавлена країна робить це після того, як Європейська Рада дає цій країні „політичний імпульс“.

Однак, кандидат повинен виконати для цього низку вимог. Першим критерієм є географічний критерій і впливає зі ст. 49 Договору про ЄС, яка каже, що „кожна європейська країна може подати заявку про вступ до ЄС“ . Однак, як показує практика, виконання цього критерію не є настільки обов'язковим, що яскраво показує приклад із Туреччиною. На зустрічі Європейської Ради 1993 р. у Копенгагені були визначені наступні критерії для нинішніх кандидатів:

- політичні критерії: стабільність інституцій, які гарантують демократію, легітимна влада, повага до прав людини, охорона прав національних меншин у країні-кандидаті,
- економічні критерії: функціонуюча конкурентноздатна ринкова економіка,
- критерій спроможності країни-кандидата прийняти правовий доробок Співтовариств та взяти на себе зобов'язання, що впливають із членства, зокрема реалізацію цілей Політичного, Економічного та Валютного Союзу,
- незалежний критерій: прийняття даної країни не призупинить інтеграції.

Країна-кандидат подає до Ради ЄС заявку про членство, відтак починається процедура її розгляду. Рада звертається до Європейської Комісії по надання думки (avis) щодо заявки про членство. Після розгляду Комісія готує документ про ступінь готовності країни-кандидата до вступу до ЄС і передає його до Ради. Після розгляду цього документу Рада приймає рішення про початок переговорів із кандидатом. Важливо зазначити, що думка Комісії не має зобов'язального характеру для Ради; саме Раді належить рішення і, якщо Комісія висловить негативну думку щодо вступу країни-кандидата, Рада все ж може прийняти рішення про початок переговорів. Така ситуація мала місце з Грецією.

Формальні переговори веде головуєча країна в Раді ЄС у даному півріччі. У переговорах беруть участь представники Трійки ЄС, Комісії та країни-кандидата. Результати переговорів формулюються в проекті Договору

про приєднання. Після завершення переговорів проект Договору передається Раді та Європейському Парламенту для затвердження. З цього питання Рада приймає рішення одногосно, а Парламент - абсолютною більшістю голосів. Далі країни-члени та країна-кандидат підписують та ратифікують Договір згідно з їх власними внутрішніми процедурами, після цього країна-кандидат стає повноправним членом ЄС.

Лекція № 8

Конституція ЄС

Європейська Конституція (англ. *European Constitution*)—проект Конституції Європейського Союзу, підготовлений спеціально для цього створеним Конвентом (див. також Лаекенська декларація), упродовж року широко обговорювався публічно і на міжурядовій конференції, зазнав певних змін, і зрештою був ухвалений 18 червня 2004 року главами держав та урядів 25 країн ЄС. Урочисте підписання Конституційного договору відбулося 29 жовтня 2004 року в Римі; він мав набути чинності після ратифікації в усіх країнах Європейського Союзу.

Конституційний договір покликаний спростити правовий доробок Європейського Союзу шляхом заміни всіх попередніх договорів єдиним, узагальнення законодавчої процедури, зменшення правових інструментів та уточнення повноважень Союзу. Серед головних нововведень Конституції — юридичний статус ЄС; запровадження посади президента Європейської Ради та міністра закордонних справ ЄС; включення до самого договору Хартії основних прав, яка, таким чином, стає обов'язковою до виконання; вдосконалення інституційної структури; подальше обмеження застосування права вето за ухвалювання рішень; залучення до ухвалювання рішень в ЄС національних парламентів тощо.

Станом на кінець 2005 року Конституційний договір ратифікували: Австрія, Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Німеччина, Словаччина, Словенія, Угорщина. Але внаслідок того, що референдуми про ратифікацію у Франції (травень 2005) і Нідерландах (червень 2005 року) дали негативний результат, доля Конституційного договору лишається невизначеною.

Лісабонська угода підписана у 2007 році, але відхилена на референдумі в Ірландії, повинна була стати альтернативою Європейській конституції. Конституція для Європи – об'ємний документ принципово нової для ЄС якості. Текст Конституції для Європи написаний 21 офіційною мовою розширеного Євросоюзу.

За структурою Конституція для Європи розділена на частини, які, в свою чергу, складаються із розділів та підрозділів. Договір про запровадження Конституції для Європи складається з Преамбули, 448 статей, викладених у

чотирьох частинах, та додаткових протоколів. У частині I визначені основні елементи конституційного устрою ЄС: цінності та цілі Союзу; розподіл повноважень між державами-членами та Союзом, а також окреслено процедури ухвалення рішень у інституціях ЄС. Окрім цього, у I частині містяться положення щодо громадянства Союзу, а також визначаються принципи демократії та фінансової політики Союзу. «Хартія основних прав Союзу», проголошена в грудні 2000 року, викладена у II частині Конституції для Європи. У частині III Конституції для Європи в основному закріплено положення Договору про заснування Європейського Співтовариства, що визначають засади внутрішньої та зовнішньої політики Європейського Співтовариства. А у Частині IV окреслені положення щодо порядку набуття чинності та внесення до неї змін, прикінцеві положення Конституції для Європи.

Лекція № 9

На шляху інституційної реформи

Головна мета нинішньої **інституційної реформи ЄС** полягає у підвищенні ефективності та гнучкості в діяльності його спільних органів, що має сприяти поглибленню **європейського** інтеграційного процесу та "м'якому" включенню в нього нових членів. Європейський Союз виділив 30 мільйонів євро на впровадження інституційних реформ в Україні.

Про це повідомляє делегація ЄС в Україні.

Згідно з повідомленням, гроші виділяються українському уряду для підтримки інституційних реформ у кількох ключових сферах, до яких входить г підготовка до створення зони вільної торгівлі, санітарія та міграція.

1. Актуальність питання

Розробка раціонального інституційного забезпечення державної регіональної політики набуває особливого значення для сучасної України. Оскільки пріоритетом для України офіційно визнано курс на євроінтеграцію, при розробці національної регіональної політики доцільним є врахування досвіду інституційного забезпечення регіональної політики, набутого країнами ЄС.

Світовий досвід господарювання розвинутих країн світу (країн ЄС) свідчить, що регіональна економіка залишається найбільш складним об'єктом державного управління.

З юридичної точки зору інституційна система ЄС включає органи, установи, агенції, відомства та інші інституції, діяльність яких спрямована на забезпечення виконання завдань відповідно до цілей ЄС, закріплених у засновницьких договорах. До таких інститутів належать: Європейська Рада, Рада Міністрів ЄС, Європейський Парламент, Європейська Комісія, Суд Європейського Союзу та Суд першої інстанції, Європейська рахункова

палата (Палата Аудиторів), Економічний та Соціальний комітет, Комітет Регіонів, Європейський центральний банк, Європейський інвестиційний банк, ЄВРОПОЛ.

Особливостями функціонування інституційної системи ЄС є: сумісництво функцій різних інституцій при прийнятті рішень, поліцентричність інституціональних структур, «розподілена лояльність» (тобто, всі рішення, які приймаються у межах ЄС, є рішеннями максимального консенсусу), розподіл влад (законодавча, виконавча, судова).

ЄС є унікальним міждержавним утворенням, тому не варто сподіватися на те, що Україна зможе просто «скопіювати» на власний національний правовий, соціально-економічний та регіональний простір структуру, методи організації та функціонування тих чи інших інституцій ЄС. За такого спрощеного підходу, здебільшого, вони будуть недієздатні. Водночас для України доцільно рухатись у європейському напрямі, враховуючи, зокрема, здобутки функціонування інститутів, що традиційно супроводжують розвиток європейської регіональної політики.

2. Загальна характеристика вирішення проблеми в країнах ЄС

Євроінтеграційні прагнення України потребують великої державотворчої роботи у сфері наближення правових, соціально-економічних та психологічних інститутів суспільного розвитку до стандартів ЄС. Одним з напрямків такої роботи є узгодження стратегічних пріоритетів української та європейської регіональної політики щодо її формування та реалізації.

Лекція № 10

Національні банки управління та координаційного процесу

Банківська система України як незалежної держави, що прагне до створення розвиненої ринкової економіки, є дворівневою. До першого рівня належить Національний банк, що являє собою «банк банків», центральний банк країни, а до другого — система комерційних банків.

Процес створення сучасної банківської системи, яка відповідала б умовам ринкової економіки, в Україні ще триває і триватиме довго. Це пов'язано з тим, що в українській економіці ще не відбулася необхідна трансформація, вона не стала по-справжньому ринковою.

Незважаючи на це, вже зараз можна стверджувати, що підвалини банківської системи ринкового типу в Україні побудовані.

Національний банк виконує майже всі функції, притаманні центральному банку ринкової держави. Він застосовує такі ринкові інструменти грошово-кредитного регулювання, як обов'язкове резервування коштів комерційних банків, кредитну політику і політику рефінансування комерційних банків, операції з державними цінними паперами на відкритому ринку тощо.

Комерційні банки поступово оволодівають методами роботи ділових банків країн, де ринкові засади є домінуючими в системі економічних відносин.

Уперше у світовій практиці центральний банк було створено у Швеції (Риксбанк) у 1668 р. Дещо пізніше, у 1694 р., засновано Банк Англії. Проте на той час центральні банки ще не мали виключного права на емісію грошових знаків. Їхні функції відрізнялися від функцій сучасних центральних банків. Так, призначенням Банку Англії спочатку було фінансувати торгівлю і промисловість, Банку Нідерландів — внутрішню і зовнішню торгівлю. Центральні банки сучасного типу виникли лише в ХІХ ст. Нині майже в усіх країнах світу функціонують центральні банки. Однак між ними є суттєві відмінності, які пояснюються особливостями політичного та фінансово-економічного розвитку окремих країн.

Зауважимо, що упродовж 40—50 років ХІХ ст. відбувалася жвава дискусія щодо переваг централізованої монопольної банківської системи порівняно з системою конкурентних і рівноправних на ринку банків. Під час дискусії з'ясовувалися не лише сутність понять «вільна банківська система» і «централізована банківська система», а й переваги і недоліки кожної з них. У цій дискусії перемогла, звичайно, найбільш раціональна банківська система, тобто централізована. Значною мірою це пов'язано з необхідністю монополії емісійної діяльності, завдяки якій сучасні центральні банки отримали відповідні функції й особливий статус.

У ХХ ст. виділення в банківській системі окремої центральної ланки в більшості розвинутих країн світу є не лише природним явищем, а й обов'язковою умовою досягнення вищого економічного розвитку.

Правове становище центральних банків, їхній статус у розвинутих країнах визначаються відповідним законодавством. У більшості країн світу *основним правовим актом, який регламентує діяльність центральних банків, є акт вищої юридичної сили — закон*. У законах про банки визначаються їхня структура, основні завдання, функції та компетенція, порядок взаємовідносин з органами законодавчої і виконавчої влади, державними органами управління, а також повноваження держави щодо суб'єктів банківської системи та ін. Закон закріплює повноваження центрального банку як державного емісійного центру. У правових актах, які визначають статус центральних банків, закріплюються також їхні владні повноваження у сферах регулювання грошового обігу, валютних операцій, функціонування кредитної системи тощо.

Центральні банки можуть бути за формою власності *державними* або *акціонерними*. Так, у Франції, Великобританії, Німеччині, Нідерландах, Іспанії капітал центральних банків повністю належить державі. У деяких країнах держава володіє лише частиною капіталу (Бельгія, Японія). У США акціонерами центрального банку (федеральних резервних банків) є тільки комерційні банки. Проте у будь-якому разі держава відіграє головну роль у формуванні органів управління центрального банку.

Лекція № 11

Фінансові ринки України на шляху інтеграції до ЄС

В Україні фінансовий ринок почав розвиватися з 1992 р. у формі акцій акціонерних товариств і депозитних сертифікатів комерційних банків. Звичайно, за такий короткий час у формуванні фінансового капіталу і розвитку фінансового ринку очікувати більш-менш помітних результатів не можна.

В умовах ринкової економіки фінансовий ринок містить ринки:

- вітчизняних грошей;
- іноземної валюти;
- державних цінних паперів;
- цінних паперів недержавних підприємств.

В Україні фінансовий ринок почав розвиватися з 1992 р. у формі акцій акціонерних товариств і депозитних сертифікатів комерційних банків. Звичайно, за такий короткий час у формуванні фінансового капіталу і розвитку фінансового ринку очікувати більш-менш помітних результатів не можна.

Сучасний рівень розвитку у країнах з класичною ринковою економікою став результатом тривалої еволюції ринкових відносин протягом кількох десятиліть. Зазначимо, що у країнах Східної Європи, які почали переходити до ринку раніше за Україну, рівень ринкових відносин також не досяг рівня розвинених країн. Однак, аналізуючи процес, що відбувається в Україні, можна виявити деякі тенденції в розвитку фінансового ринку.

До основних передумов формування фінансового ринку можна зарахувати такі: розвиток альтернативного сектору економіки, комерціалізацію банківської сфери, скасування монополії зовнішньої торгівлі, пільговий порядок оподаткування доходів за цінними паперами, відсутність державного регулювання операцій з цінними паперами. Це дасть змогу насамперед послабити платоспроможний попит, що вже формується на ринковій основі.

Водночас в умовах структурно-технологічної незбалансованості економіки, монополізації виробництва, катастрофічної зношеності основних фондів, посилення інфляції відбувається активна диференціація платоспроможного попиту: основна маса нагромаджень сконцентрована у фінансовому секторі економіки й підприємств не фінансового сектору, що спеціалізуються у сфері обміну.

Лекція № 12

Інвестиційна діяльність

Інвестиційна діяльність — це процес організації інвестування в реально існуючих у країні умовах господарювання. Термін “інвестування” має більш теоретичне значення, визначаючи модель поведінки інвестора щодо нарощування свого капіталу.

Інвестиційна діяльність представляє інвестиційний процес в реальних умовах, з акцентом на організаційні засади його реалізації та уп-равління цим процесом. Як правило, інвестиційна діяльність розгля-дається стосовно конкретного інвестиційного проекту та підприєм-ства (юридичної особи), що здійснює інвестиційний процес (рис. 3.1).

Під “інвестиціями” відповідно до Закону Укра'ши “Про інвести-ційну діяльність” розуміють кошти, які інвестуються. Це “всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої ство-рюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект”:

- кошти;
- паї, банківські депозита, боргові зобов'язання, інші цінні папери;
- нерухомість;
- устаткування, транспортні засоби, товарно-матеріальні цінності;
- майнові права (щодо матеріальних, нематеріальних і фінансо-вих активів) або права користування;
- інформація у будь-якій формі (документованій, електронній);
- знання, навички, досвід і вміння людей, їх ноу-хау.

Інвестиційна діяльність за ознакою типу інвестора розподіляється на:

- інвестування недержавними юридичними особами;
- інвестування фізичними особами;
- державне інвестування, яке здійснюється органами влади всіх рівнів за рахунок коштів бюджетів, позабюджетних фондів або позик, займів;
- інвестування державними підприємствами та установами за рахунок власних і позичених коштів;
- іноземне інвестування, яке здійснюється іноземними фізичними та юридичними особами.

Суб'єктами інвестиційної діяльності є всі юридичні, фізичні особи, державні та недержавні установи, органи влади Укра'ши та інших країн, які беруть участь у реалізації інвестиційного проекту.

Лекція № 13

Програма «Партнерство заради миру»

«Партнерство заради миру» (англ. *Partnership for Peace*) — створена у 1994 році програма військової співпраці НАТО з 23 європейськими державами та колишніми республіками СРСР з Центральної Азії, які не є членами альянсу. Україна бере активну участь у програмі «Партнерство заради миру», в рамках якої українські військові були залучені до кількох десятків спільних з країнами-членами та партнерами НАТО миротворчих навчань як на території країни, так і за кордоном. Впровадження ініціативи Партнерства заради миру (ПЗМ) у 1994 р. додало нового виміру відносинам між НАТО та країнами-партнерами, який уможливорює практичну співпрацю між військовими, що розвивається відповідно до різних інтересів та можливостей країн-учасниць. Програма спрямована на вдосконалення можливостей та потужності у миротворчій діяльності через спільне планування, підготовку, навчання, а відтак через досягнення взаємодії сумісності підрозділів країн-партнерів з відповідними силами країн — членів НАТО. Вона також має на меті сприяти прозорості у національному оборонному плануванні та бюджетному процесі, а також демократичному контролю над збройними силами.

Програма ПЗМ зосереджена на співпраці в оборонній галузі, але виходить за рамки діалогу та співробітництва і спрямована на досягнення реального партнерства. Вона допомагає посилити стабільність, зменшити загрозу миру та розбудувати зміцнені стосунки безпеки на основі практичної співпраці та відданості демократичним принципам, на яких ґрунтується Альянс. Відповідно до Рамкового документа ПЗМ, НАТО зобов'язується проводити консультації з будь-яким з активних партнерів, якщо цей партнер вважає, що існує безпосередня загроза його територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці. Рамковий документ включає конкретні зобов'язання, які має взяти на себе кожен учасник з метою співпраці з НАТО для досягнення цілей програми в цілому:

- сприяти гласності у національному оборонному плануванні та бюджетному процесі;
- забезпечити демократичний контроль над збройними силами;
- підтримувати готовність та військовий потенціал, необхідні для участі в операціях під егідою ООН та/або ОБСЄ;
- розвивати відносини військового співробітництва з НАТО з метою спільного планування, підготовки та навчань, спрямованих на посилення можливостей учасників ПЗМ здійснювати місії в таких галузях, як підтримка миру, пошукові та рятувальні роботи, гуманітарні операції та інші місії, щодо яких може бути досягнута домовленість;
- підготувати, в довгостроковій перспективі, підрозділи, здатні більш ефективно співпрацювати з силами НАТО.

У середині 1996 р. Альянс вирішив вдосконалити роль Партнерства, користуючись його динамікою та успіхом. Весною 1997 р. міністри закордонних справ та оборони країн — членів Альянсу прийняли рішення про широкий спектр заходів, спрямованих на вдосконалення, які додали ПЗМ нової якості і значно підсилили її у політичній, військовій, організаційній галузях та у сфері безпеки. Вдосконалення ПЗМ є невід'ємною частиною зовнішньої адаптації Альянсу. Поряд з особливими стосунками, які розвиваються між НАТО та Росією і НАТО та Україною, воно допомагає створити умови для нової, вдосконаленої системи безпеки в Європі. Вдосконалена співпраця в межах ПЗМ включає широкий спектр можливостей як у військовій, так і в інших галузях, пов'язаних з обороною, але тих, що не стосуються суто військових аспектів: питання протиповітряної оборони; управління повітряним простором; планування на випадок надзвичайних ситуацій, зокрема готовність до катастроф; концептуальні, планові та оперативні аспекти миротворчої діяльності; консультації, управління, контроль (зокрема, системи зв'язку та інформації); матеріально-технічне забезпечення; врегулювання кризових ситуацій; оборонне планування та бюджет; оборонна політика та стратегія; демократичний контроль над збройними силами та оборонними структурами; радіоелектронна протидія; мовне навчання; медична служба; метеорологічне забезпечення сил НАТО/ партнерів; військова географія; військова інфраструктура; військові навчання та пов'язані з ними навчальні заходи; військова освіта: підготовка та доктрина; пересування та транспортування; навігаційні та ідентифікаційні системи, аспекти сумісності, процедури та термінологія; невійськові навчання та пов'язані з ними навчальні заходи; оперативні, матеріально-технічні та адміністративні аспекти стандартизації

Лекція № 14

Майбутнє розширення ЄС

1957-2007: Розширення ЄС

Рік	Країна	Загальна кількість членів
1957	Бельгія Італія Люксембург Нідерланди Франція ФРН	6
1973	Велика Британія Данія Ірландія	9
1981	Греція	10
1985	Гренландія (автономна територія Данії) покинула союз	10
1986	Іспанія Португалія	12
1990	НДР (Об'єдналась із ФРН, надалі як єдина Німеччина)	12

1995	Австрія	Фінляндія	Швеція			15
2004	Естонія	Кіпр	Латвія	Литва	Мальта	25
	Польща	Словаччина	Словенія	Угорщина	Чехія	
2007	Болгарія	Румунія				27

За даними соціологічних опитувань, станом на 2007 рік абсолютна більшість українців (55%) підтримують вступ України до Європейського Союзу. При цьому 25% проти вступу України до ЄС, а 20% не змогли визначитись щодо цього питання.

55% опитаних у Німеччині, Франції, Великобританії, Італії, Іспанії та Польщі—підтримують вступ України до ЄС—якщо Україна виконає необхідні для цього умови. 34% проти вступу України до ЄС. Вступ до ЄС Росії, Туреччини та Марокко підтримують відповідно 45%, 40% та 35% респондентів.

Лекція № 1

Вступ. Рада Євросоюзу. Суд аудиторів

Рада Європи — міжнародна організація 47 держав-членів в європейському просторі.

Членство відкрите для всіх європейських держав, які визнають принцип верховенства права і гарантують основні права людини і свободи для своїх громадян.

Один з найбільших успіхів Ради це Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, яка слугує основою для Європейського суду з прав людини.

Штаб-квартира Ради Європи знаходиться у Страсбурзі на французько-німецькому кордоні. Спочатку засідання Ради відбувалися в Університетському Палаці Страсбургу, сьогодні Рада Європи засідає в Палаці Європи на околицях міського центру.

Рада Європи не є частиною Євросоюзу і її не слід плутати із Радою Європейської Спільноти чи Європейською Радою. Рада Європи була заснована після промови Вінстона Черчілля в Університеті Цюріху 19 вересня 1946 року незабаром по завершенні Другої Світової Війни, в котрій він закликав до створення «Сполучених Штатів Європи» на зразок Сполучених Штатів Америки. Рада була офіційно заснована 5 травня 1949 року Лондонською Угодою, підписаною десятьма країнами-засновниками. Цей договір зараз відомий як Статут Ради Європи.

Організаційна структура ЄС побудована за принципом розподілу законодавчої, виконавчої та судової функцій. До основних органів ЄС належать:

- Європейська комісія;
- Європейський парламент;
- Рада міністрів ЄС;
- Європейська Рада;
- Інші інституції ЄС:

- Суд європейських співтовариств;
  - Суд аудиторів;
  - Європейський омбудсман;
  - Статистичний офіс Європейських співтовариств (Євростат);
  - Економіко-соціальний комітет (EcoSos);
  - Комітет регіонів;
  - Європейський інвестиційний банк;
  - Європейський центральний банк
- тощо.

Європейський суд аудиторів (Рахункова палата)

(англ. *European Court of Auditors*) — інституція Європейського Союзу; перевіряє законність і правильність прибутків і видатків Європейського Союзу згідно з бюджетом, а також оцінює управління фінансами. Всі інституції ЄС, і будь-які установи, які оперують коштами від імені ЄС, а також державні ревізійні органи чи урядові відомства мусять надавати документи на запит Суду аудиторів (СА). За потреби Суд аудиторів може вивчати документи: «на місці в інших інституціях... та державах-членах» або «в приміщенні будь-якого органу, що управляє коштами від імені Спільноти та будь-якої фізичної чи юридичної особи, яка отримувала гроші з бюджету» (стаття 248.3 Договору про заснування Європейської Спільноти).

Результати своїх досліджень оприлюднює у вигляді звітів — регулярних річних та спеціальних тематичних. Крім того, за законом, перш ніж ухвалювати фінансові й антишахрайські законодавчі акти, Рада запитує думку Суду аудиторів.

Заснований 1977 р.; включає по одному представнику від кожної держави-члена, яких призначає на шість років Рада ЄС, порадившись з Європейським Парламентом. З огляду на суттєве зростання кількості членів СА після розширення (27), для підготовки певних звітів і позицій Суд, згідно з Ніццьким договором, отримав право створювати «палати» з кількох членів. Розташований у Люксембурзі, персонал нараховує близько 550 працівників.

Лекція № 2

Банківська система ЄС. Розширення ЄС

Банківська система Європейського Союзу характеризується існуванням систематичного та несистематичного ризиків. Ці ризики є внутрішньо притаманними банківській системі: їх не можна повністю усунути – лише керовано обмежувати. Систематичний та несистематичний ризики можуть призводити як до банкрутства окремих банківських інститутів, так і до колапсу регіональних підсистем банківської системи Євросоюзу. На сучасному етапі визначено основні джерела, причини, механізми та канали дії вищевказаних ризиків в банківській системі. Втім, теоретичні підходи, як правило, залишають поза розглядом практичні аспекти управління цими ризиками. В організаційному аспекті **банківська система** є сукупністю

взаємопов'язаних та взаємодіючих банків, кожний з яких виконує функції, які випливають з його призначення.

За характером діяльності банки розділяються на:

- емісійні;
- комерційні;
- інвестиційні;
- іпотечні;
- заберезні;
- спеціалізовані (наприклад, торгівельні).

Банківська система в Україні має **дворівневу побудову**: на першому рівні — Національний банк України, на другому — комерційні банки.

НБУ покликаний провадити єдину політику в сфері грошового обігу, зміцнення національної грошової одиниці — гривні. НБУ надано монополне право на випуск грошей (емісію). Він виконує роль емісійного центру. Банк зберігає резервні фонди грошових знаків, дорогоцінні метали, у тому числі золото, валютні запаси. НБУ обслуговує державний борг країни, дає дозвіл на створення (реєстрацію) комерційних банків.

Розвинений інструментарій банківського нагляду та кризис-менеджменту дозволяє національним центральним банкам вдало упереджувати та відчутно зменшувати негативні наслідки настання систематичних подій для банківських установ Євросоюзу. Доведено, що, чим якіснішим є рівень управління внутрішньо притаманними підвидами несистематичного ризику в банківській установі, тим меншою є загроза підвищення систематичного ризику в банківській системі ЄС та необхідність втручання національного центрального банку в управління окремим банківським інститутом. Зроблено висновок про те, що застосування інституту державних гарантій та схем гарантування вкладів спотворює конкурентне середовище та призводить до зростання систематичного ризику в банківській системі ЄС, а тому введення системи “вільного банківництва” в Європейському Союзі в найближчому майбутньому є маловірогідним. Європейський Союз - це унікальне об'єднання європейських демократичних країн, які делегували свої повноваження з прийняття рішень створеним ними спільним інститутам, з тим, щоб рішення з питань, які становлять спільний інтерес, могли демократично прийматися на загальноєвропейському рівні.

До процесу прийняття рішень в ЄС залучені три інститути:

Європейський Парламент, Рада Європейського Союзу, Європейська Комісія.

Цей «інституційний трикутник» виробляє політику та законодавство ЄС.

Фактично це Європейська Комісія, яка пропонує нові законодавчі акти ЄС, і Європейський Парламент і Рада ЄС, які їх приймають. Два інших інститути також відіграють важливу роль: Суд ЄС відстоює і захищає право ЄС, а Європейський суд аудиторів контролює фінансування діяльності ЄС. Ці п'ять інститутів були засновані установчими договорами ЄС, які були узгоджені президентами і прем'єр-міністрами і ратифіковані національними парламентами країн-членів.

Лекція № 15

Керівні органи ЄС

ЄС поступово набувало рис наднаціонального характеру й утворило свою систему особливо уповноважених органів. Структура цих органів включає:

- Європейську раду, яка засідає не менше двох разів на рік і є вищим органом Європейського Союзу, оскільки включає глав держав та урядів. Вирішує найважливіші питання і визначає принципи діяльності. До складу Європейської ради входить також голова Європейської комісії.

- Рада міністрів - основний постійно діючий орган. На її засіданнях, які проводяться щомісяця, кожен член Союзу представлений одним представником, залежно від того, які питання мають вирішуватись.

- Комісію Європейського Союзу - постійно діючий орган із функціями головного виконавчого органу. До її складу входять представники майже всіх держав-членів, але в різних кількостях. Кожен член комісії - комісар - очолює Генеральний директорат, відповідальний за якусь окрему ділянку діяльності. Основний обов'язок Комісії - контролювати виконання державами-членами рішень Ради міністрів. У зв'язку з цим Комісія розглядається як наднаціональний орган.

- Європейський парламент є консультативним органом з рекомендаційними функціями. До його складу входять 626 депутатів, які обираються на основі прямого виборчого права на 5 років. Вибори організовуються в спеціально утворених виборчих округах у всіх державах - членах Європейського Союзу. Місце перебування - м. Страсбург (Франція). Роль Європарламенту поступово зростає. Він має право контролювати Європейську раду і Комісію Європейського Союзу, а також брати участь у законодавчому та бюджетному процесах.

- Європейський Суд Правосуддя - верховна судова влада Союзу, має чітко виражені риси наднаціонального органу. Суд компетентний тлумачити положення основних правових актів Європейського Союзу і контролювати їх дотримання всіма його членами. Поряд із цими, основними, органами, в структуру Європейського Союзу входять і інші, і зокрема Комітет постійних представників (для підтримки постійних міжурядових контактів), Суд першої інстанції (для втілення роботи Європейського Суду Правосуддя), Економічний та соціальний комітет, як консультативний орган Європейського Союзу, Суд аудиторів, у функції якого входить фінансовий контроль діяльності Європейського Союзу.

В цілому Європейський Союз на міжнародній арені виступає як самостійний суб'єкт міжнародного права і має дуже розгалужену мережу представництв більш ніж у 100 державах.

У доктрині сучасного міжнародного права Європейський Союз іноді розглядається як міждержавне утворення особливого типу, як розмита конфедерація з тенденцією до переходу в унітарну державу нової формації.

Лекція № 16

Впровадження інвестиційної реформи в Україні

Впровадження інвестиційної реформи дозволить протягом трьох наступних років збільшити об'єм інвестицій до 80 млрд дол. Про це в ході публічної презентації інвестиційної реформи заявив голова державного агентства з інвестицій та управління національними проектами Владислав Каськів, передає кореспондент РБК-Україна.

Він наголосив, що інвестиційна реформа є ключовою економічною реформою, яка спрямована на радикальне збільшення об'єму інвестицій в національній економіці.

"За розрахунками авторів інвестиційної реформи, результатами її реалізації стане збільшення об'єму інвестицій до 80 млрд дол. протягом трьох наступних років; покращення суверенних рейтингів України, зокрема показників у рейтингах "Doing Business Світового банку" - до 100 позиції з нинішнього 145 місця та "Global Competitiveness Report світового економічного форуму" - до 50 з нинішнього 82 місця. Крім того, це дозволить зменшити щорічний відтік прямих іноземних інвестицій з 15% до 10% на рік", - зазначив В.Каськів.

Він також додав, що інвестиційна реформа складається з 5 компонентів: "інвестпропозиція", "інвестінфраструктура", "інвестпартнерство", "інвестмаркетинг", "інвестклімат".

В.Каськів також наголосив, що запропонована концепція реформи має інструментальний характер і не передбачає рішень у сфері реалізації інших інституційних реформ, у тому числі податкової, судової, пенсійної, земельної, регуляторної.

Інвестиційна діяльність — це процес організації інвестування в реально існуючих у країні умовах господарювання. Термін “інвестування” має більш теоретичне значення, визначаючи модель поведінки інвестора щодо нарощування свого капіталу.

Інвестиційна діяльність представляє інвестиційний процес в реальних умовах, з акцентом на організаційні засади його реалізації та управління цим процесом. Як правило, інвестиційна діяльність розглядається стосовно конкретного інвестиційного проекту та підприємства (юридичної особи), що здійснює інвестиційний процес (рис. 3.1).

Під “інвестиціями” відповідно до Закону Укра'ши “Про інвестиційну діяльність” розуміють кошти, які інвестуються. Це “всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або

досягається соціальний ефект":

- кошти;
- паї, банківські депозита, боргові зобов'язання, інші цінні папери;
- нерухомість;
- устаткування, транспортні засоби, товарно-матеріальні цінності;
- майнові права (щодо матеріальних, нематеріальних і фінансо-вих активів) або права користування;
- інформація у будь-якій формі (документованій, електронній);
- знання, навички, досвід і вміння людей, їх ноу-хау.

Лекція № 17

Україна на шляху до інтеграційного процесу ЄС

Інтеграційні процеси у політичній, економічній, соціальній і духовній сферах є одним із характерних елементів сучасної Європи. Процеси європейської інтеграції, що практично беруть свій початок із часів закінчення другої світової війни, більше не виступають лишень аспектом політичного і економічного життя Західної Європи. Із розпадом системи чіткого поділу на "західний" та "східний" блоки та інших добре відомих політичних подій на початку 90-х років, ідея "повернення в Європу" охопила майже всі посткомуністичні і пострадянські держави. Подальший розвиток інтеграційних процесів та розбудови нової Європи взяв на себе Євросоюз, що є яскравим взірцем успішних процесів інтеграції та кооперації. Як приклад можна навести порівняльні показники країн – учасниць ЄС, США і Японії (див. таблицю Порівняльні показники 15 країн – учасниць ЄС, США і Японії. [А&adaei: Aai3 adiiãeñüei; êi3ñz \[1\]](#)).

До речі, в "черзі" до повноправного членства в ЄС на сьогодні "вишикувались" понад 20 (!) держав Центральної та Східної Європи. Польща, Чехія, Словенія, Естонія, Угорщина і Кіпр очікують свого вступу до ЄС вже в 2005/2007 роках.

"Європейський вектор" української дипломатії є одним із пріоритетних і стратегічно важливих для нашої держави. В документі "Основні напрями зовнішньої політики України", прийнятому Верховною Радою України ще в 1993 році, підкреслюється, що перспективною метою української зовнішньої політики є членство України у Європейських Співтовариствах, а також західноєвропейських або загальноєвропейських структурах. Україна розвиватиме з географічно близькими державами пономасштабні дружні відносини. таке співробітництво розширюватиме смугу стабільності і миру навколо України, сприятиме її утвердженню як впливової європейської держави, торуватиме шляхи до широких політичних, економічних, культурних, наукових, гуманітарних стосунків з Центральною, Північно-Східною і Південно-Східною Європою. [2]

Актуальність проблеми взаємовідносин України з гігантом процесів європейської інтеграції та кооперації Європейським Союзом є беззаперечна.

Цілком зрозуміло, що вступ України до ЄС є довготривалим, багатоетапним та віддаленим у часі процесом, проте висвітлення цієї теми вже сьогодні займає чільне місце серед науковців, журналістів та політиків. Водночас вона пронизана різноманіттям підходів та оцінок до її висвітлення, політичними та ідеологічними розбіжностями.

Беручи до уваги важливість даної проблеми, у своїй статті автор ставить за мету проаналізувати фактори “європейського вибору” України, зупинитися на найважливіших сторінках взаємовідносин “Україна - ЄС: 1991 - 1999” та спрогнозувати можливі варіанти подальшої співпраці.

Із проголошенням незалежності України в 1991 році всім стало зрозуміло, що п'ята за населенням та перша за територією на європейському континенті Українська держава є одним із ключових елементів політичної, військової, економічної, наукової та культурної співпраці між країнами Європи. Президент ПАРЄ Мігель Мартінес зазначив, що Європа готова до тісної співпраці з Україною. “Україна, – за його словами, – найближчим часом буде прийнята до сім'ї європейських партнерів. Це буде корисним як для України, так і для Європи в цілому. Участь України в Європейських проектах тільки збагатить досвід і почуття всієї європейської спільноти.” [3]

Європейський вибір України є природним та цілком закономірним. Такий вибір можна пояснити декількома факторами.

По-перше, це географічна та цивілізаційна близькість між Україною та Європою. Якою б не була банальною ця істина, але українці були, є і завжди будуть європейцями. Важко не погодитись із думкою Л.Д. Кучми під час його виступу в Берліні 5 липня 1995р., що “Україні не треба нікуди прямувати. Вона була, є і лишається там, де їй визначено історією і географією.” [4]

По-друге, історична традиція співпраці українців із іншими європейськими народами (Київська Русь 9-13ст., козацька Україна 15-17ст. та ін.)

По-третє, ймовірна нова “загроза зі Сходу” і, одночасно, “ідея повернення в Європу”, що охопила посткомуністичні держави Центральної та Східної Європи наприкінці 80-х – початку 90-х рр., виявилися каталізаторами процесу зближення Києва та Брюсселя.

Лекція № 18

Місце України серед країн ЄС

Особливе місце серед напрямів європейської інтеграції України стратегія відводить **культурно-освітній і науково-технічній інтеграції**, яка охоплює галузі середньої і вищої освіти, перепідготовку кадрів, науку, культуру, мистецтво, технічну й технологічну сфери. Інтеграційний процес у цих напрямках полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіту, науку й техніку, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС, що підвищить в Україні європейську культурну ідентичність, сприятиме її інтеграції до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища.

Стратегія наголошує на необхідності доповнення загальноєвропейського виміру співробітництва **регіональною інтеграцією** і поглибленням галузевого співробітництва України і ЄС. Регіональна інтеграція передбачає встановлення і поглиблення прямих контактів між окремими регіонами України, країн-членів і кандидатів у члени ЄС.

До створення безпечного і сприятливого для людини загальноєвропейського екологічного простору має принести **співробітництво в галузі охорони довкілля**.

Питання розвитку співробітництва України з європейськими структурами зайняли помітне місце в інавгураційній промові Президента Л. Кучми від 30 листопада 1999 р.: "Підтверджуючи свій європейський вибір, як стратегічну мету ми проголошуємо вступ до Європейського Союзу. Вимоги до членів ЄС багато в чому збігаються із завданнями, які планується вирішувати у внутрішній сфері. Європейський вибір України диктується конкретними геополітичними реаліями". У Посланні Президента України до Верховної Ради "Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000-2004 роки" і у Програмі діяльності Кабінету Міністрів України "Реформи заради добробуту", запропонованих у 2000 р., була знову підтверджена пріоритетність для України євроінтеграційної стратегії, а також отримала подальший розвиток економічна складова західного вектору зовнішньої політики.

Таким чином, центральне місце в загальній інституціонально-правовій системі співробітництва України та ЄС займає Угода про партнерство і співробітництво. Угода заклала основу для широкого торговельного, економічного, фінансового, гуманітарного співробітництва, розвитку політичного діалогу між Україною і ЄС. Вона являється важливим інструментом підтримки переходу України до ринкової економіки і формування громадянського суспільства.

Розвиток торговельних відносин та інвестиційної діяльності між Україною та Європейським Союзом

Технічна і фінансова допомога з боку ЄС

Основними формами економічного співробітництва України і ЄС є технічна і фінансова допомога, торгівля, інвестиційна діяльність. За обсягами технічної допомоги з боку ЄС Україна в 90-х роках посідала серед пострадянських республік друге місце після Росії. Технічна допомога здійснювалась через програми Tacis - основний механізм реалізації УПС. Програма Tacis бере початок від Програми технічної допомоги СРСР, започаткованої Протоколом від 2 серпня 1991 р. Після розпаду СРСР Програма отримала назву TACIS. 11 лютого 1992 р. Україна разом з іншими країнами СНД підписала з ЄС Протокол згоди, де були визначені основні принципи програми для ННД. В 1995 р. аббревіатура **TACIS** була замінена на **Tacis** після поширення програми на Монголію, яка не була членом СНД.

Під технічною допомогою в рамках Tacis мається на увазі система заходів, покликаних сприяти створенню й розвитку в країнах-реципієнтах структур, орієнтованих на ринок, а також громадянського суспільства, із залученням західних експертів, консультантів, викладачів і радників. У рамках Tacis питання капітального будівництва, реконструкції виробництва, поставки технологічного обладнання і прямі інвестиції не передбачались. У рамках програми фінансувалось надання послуг і, в обмеженому обсязі, поставки допоміжного обладнання.

Лекція № 19

Розширення ЄС в XXI столітті

Сьогодні Євросоюз перебуває на якісно новому етапі своєї еволюції, який визначається процесом внутрішньої інституційної реформи, зовнішнім розширенням, якісним поглибленням інтеграційного процесу в рамках економічного і валютного союзу.

Реформа Євросоюзу є одним з головних чинників його дальшого ефективного розвитку за умов прискорення глобалізації економіки та загострення глобальної конкуренції, поширення у світі елементів нового технологічного укладу на базі інформаційних технологій, що зумовлюють кардинальні зміни в системах організації і управління.

Головна мета нинішньої інституційної реформи ЄС полягає у підвищенні ефективності та гнучкості в діяльності його спільних органів, що має сприяти поглибленню європейського інтеграційного процесу та "м'якому" включенню в нього нових членів. Важливими елементами цієї реформи є нещодавно схвалені Ніццький договір, який вніс зміни в установчі документи Євросоюзу, Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу, покликана юридично закріпити спільні цінності народів Союзу, а також формування в рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС Європейської політики у галузі безпеки та оборони.

Безумовно, питання внутрішньої інституційної реформи Євросоюзу матимуть істотний вплив на розвиток його відносин із зовнішнім світом, процеси розширення на схід, на нинішній стан та дальший розвиток відносин між Україною та ЄС. Так, розширення сфери застосування процедури голосування в Союзі на основі кваліфікованої більшості безпосередньо впливатиме на формування єдиної зовнішньої політики ЄС, у т.ч. торговельної. З іншого боку, вирішення у ході інституційної реформи проблеми розмежування компетенції Співтовариства та держав - його членів за окремими типами міжнародних угод може мати свої позитивні наслідки для України в аспекті прискорення набуття чинності міжнародних договорів, що укладаються Євросоюзом.

Новий безпрецедентний етап розширення ЄС є закономірним наслідком попередньої його еволюції. Вперше до складу цього об'єднання увійдуть держави, які тривалий час належали до іншої політичної та соціально-економічної системи.

Україна вітає розширення Європейського Союзу, розглядаючи його як важливий чинник, що має стратегічне значення для майбутнього Європи і, водночас, об'єктивно веде до появи більш широких можливостей співробітництва між Україною та розширеним ЄС.

Наприклад, можна спрогнозувати, що зі вступом до ЄС ряду країн Центральної та Східної Європи рівень тарифного захисту щодо українського експорту у більшості з них буде знижений. Адже нинішній середньозважений рівень митного тарифу ЄС складає всього 3,2% і є меншим від цього показника у більшості країн-претендентів.

Водночас позитивні з точки зору інтересів України наслідки розширення не виключають і факторів негативного впливу на такі сфери співробітництва, як торговельно-економічна, військово-технічна, транспортна, міграційна, гуманітарна. Це пов'язано з поширенням на нові країни - члени ЄС єдиних стандартів, регулятивних норм, правил і процедур та відповідною зміною чинного регулятивного режиму в їхніх відносинах з Україною.

Слід відзначити, що найбільш дієві засоби мінімізації цих негативних факторів лежать у площині прискорення соціально-економічних перетворень в Україні, поглиблення її співробітництва з Євросоюзом та державами - кандидатами на членство в ньому.

Урок № 20

Підсумковий урок. Захист рефератів

КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ

Контрольні запитання і завдання

Вступ. Рада Євросоюзу. Суд аудиторів

Банківська система ЄС. Розширення ЄС

Розширення ЄС в 70-80-х роках. План Вернера

На шляху до Європейського Союзу

Маастрихтський договір та утворення ЄС

Зміцнення прав та свобод людини

Розширення ЄС на Схід

Конституція ЄС

На шляху інституційної реформи

Національні банки управління та координаційного процесу

Фінансові ринки України на шляху інтеграції до ЄС

Інвестиційна діяльність

Програма «Партнерство заради миру»

Майбутнє розширення ЄС

Керівні органи ЄС

Україна і СОТ

Європа у повсякденному житті

Процес розширення НАТО

НАТО і Україна

Підсумковий урок. Захист учнівських проектів на рефератів

Тематичне оцінювання №2

Підсумкові тестові завдання :

Ідею «Сполучених Штатів Європи» висунув після закінчення Другої світової війни:

- а) У. Черчілль;
- б) Р. Шуман;
- в) Ш. де Голль.

Організація європейського економічного співробітництва згодом перетворилася на:

- а) ЄОВС;
- б) ЄАВТ;
- в) ОЕСР;
- г) ЄС.

Європейське об'єднання вугілля та сталі заснували (вказіть на цілком достовірний склад):

- а) Франція, Велика Британія, ФРН, Бельгія, Нідерланди, Люксембург;
- б) Франція, ФРН, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург;
- в) Франція, ФРН, Іспанія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург;
- г) Франція, Іспанія, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург.

Європейський Союз складається з таких блоків:

- а) ЄОВС, ЄЕС, Євратом;
- б) ЄОВС, ЄАВТ, ЄЕП;
- в) ЄЕС, Євратом, ЕКОСОК.

Європейський Союз засновано за угодою:

- а) Шенгенською;
- б) Маастрихтською;
- в) Амстердамською.

Серед наведених головних органів Європейського Союзу знайдіть один, який є не головним, а спеціалізованим:

- а) Європейська рада;
- б) Європейський парламент;
- в) Рахункова палата;
- г) Рада Європейського Союзу;
- г) Європейська комісія;
- д) Європейський суд.

Для підтримки аграрного сектора країн ЄС утворено фонд:

- а) ФЕОГА;
- б) МІНЕКС;
- в) СТАБЕКС.

Сучасна валютна система ЄС ґрунтується на:

- а) ЄВІ;

- б) ЄВС;
- в) ЄСЦБ;
- г) ЄІБ.

Європейський фонд розвитку (ЄФР) утворено для надання допомоги:

- а) країнам—членам ЄС;
- б) країнам, що розвиваються;
- в) країнам з перехідною економікою.

До Європейської асоціації вільної торгівлі входять:

- а) Швеція, Данія, Швейцарія, Фінляндія;
- б) Швеція, Швейцарія, Норвегія, Фінляндія;
- в) Швейцарія, Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн;
- г) Норвегія, Ірландія, Швеція, Люксембург.

СНД складається з:

- а) 9-ти держав;
- б) 11-ти держав;
- в) 12-ти держав;
- г) 16-ти держав.

Вищим органом СНД є:

- а) Рада голів держав;
- б) Рада голів урядів;
- в) Координаційно-консультативний комітет;
- г) Міжпарламентська асамблея.

Членами ЄврАзЕС є:

- а) Росія, Україна, Білорусь, Казахстан, Киргизстан;
- б) Росія, Україна, Білорусь, Казахстан, Таджикистан;
- в) Росія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан;
- г) Росія, Білорусь, Казахстан, Азербайджан, Киргизстан.

Позиція України полягає в тому, щоб надати СНД статусу:

- а) зони вільної торгівлі;
- б) митного союзу;
- в) спільного ринку;

г) економічного союзу.

До ОЧЕС входять країни, які також є членами:

а) СНД, ГУАМ, ЄврАзЕС;

б) СНД, ГУАМ, ЄС;

в) СНД, ЄАВТ, ЄС.

Україна стала членом ООН у:

а) 1945 р.;

б) 1960 р.;

в) 1991 р.;

г) 1994 р.

Квота України в МВФ становить:

а) 0,2%;

б) 0,5%;

в) 0,7%;

г) 1,2%.

Кредити МВФ призначені для:

а) інвестиції у виробництво;

б) регулювання платіжного балансу країни.

Україна стала членом Всесвітнього банку в:

а) 1945 р.;

б) 1991 р.;

в) 1992 р.;

г) 1994 р.

Кредити Всесвітнього банку призначені переважно для:

а) інвестиції у виробництво;

б) регулювання платіжного балансу країни.

Україна подала заявку про вступ до СОТ у:

а) 1991 р.;

б) 1993 р.;

в) 1994 р.;

г) 2001 р.

Україна стала членом СНД в:

- а) 1991 р.;
- б) 1994 р.;
- в) 2001 р.;
- г) 2003 р.

Договір про утворення Єдиного економічного простору підписали країни:

- а) Росія, Казахстан, Узбекистан, Киргизстан;
- б) Росія, Білорусь, Казахстан, Узбекистан;
- в) Росія, Білорусь, Україна, Казахстан;
- г) Росія, Україна, Білорусь, Молдова.

Членами ГУАМ є:

- а) Грузія, Узбекистан, Азербайджан, Молдова;
- б) Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова;
- в) Греція, Україна, Албанія, Македонія.

Організація Чорноморського економічного співробітництва складається з:

- а) 4-х держав;
- б) 8-ми держав;
- в) 11-ти держав;
- г) 12-ти держав.

Квота України в ЧБТР становить:

- а) 2,0%;
- б) 13,5%;
- в) 16,5%.

Документ, на підставі якого почалося співробітництво України та ЄС, має назву:

- а) Угода про партнерство та співробітництво між ЄС та Україною;
- б) Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України;
- в) Стратегія інтеграції України в ЄС;
- г) План дій Україна — ЄС.

ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛА

Європейський вибір України: сучасний етап
реалізації курсу

<http://ivinas.gov.ua/uk/archive/yevropeiskyi-vybir-ukrainy-suchasnyi-etap-realizatsii-kursu.html>